

1520'lerde Venedik'ten İstanbul'a, İstanbul'dan Venedik'e Yansıyanlar: Elçi Marco Minio

Ela Bozok

Bilgi Üniversitesi

Osmanlı İmparatorluğu ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki diplomatik ilişkiler on dördüncü yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu yüzyılda henüz bir beylik olan Osmanlılar ile ilişkiler Gelibolu gibi stratejik bir noktanın fethi (1356) ile başlamış ve ilerleyen yüzyılda karşılıklı elçiler yollanmasıyla artarak devam etmiştir. On dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda, özellikle İstanbul'un fethine kadar olan süreçte, Venedik yabancı ülkelere “elçi” olarak üç tip temsilci yolluyordu: ilki, elçi olarak Senato tarafından seçilmiş ve görevlendirilmiş Venedikli aristokrat bir aileye mensup bir temsilci iken; ikinci tip temsilci zaten şehir dışı aktif bir görevde bulunan ve gene aristokrat aile mensubu deniz komutanları (*capitani generali da mar, provveditori dell'armata, capitani in golfo*) veya İstanbul'da ikamet eden devamlı elçi “balyos” idi. Üçüncü tip temsilci ise Venedik bürokrasisine

.....

* Bu tebliğ TÜBİTAK 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı kapsamında yürütülen Onaltıncı Yüzyılın İlk Yarısında Akdeniz Haber Trafiğinde Osmanlı İmparatorluğu (AHTO) projesi dahilinde hazırlanmıştır.

ait olup, aristokrasiye mensup olmayan yurttaşlardan oluşuyordu. Bu yurttaşlara asla elçi unvanı verilmemekle beraber, dış ülkelerde görev yapmış olmaları bir zorunluluktur.¹ Bu makalenin odaklandığı erken on altıncı yüzyılda deniz komutanları artık elçi olarak atanmıyorlardı, politik sahne daha çok Senato tarafından elçi olarak seçilen aristokratlara kalmıştı. Bu elçiler Senato tarafından oylanarak seçiliyor, talimatları (*commissione*) seçilmelerinden belli bir süre sonra kendilerine bildiriliyor ve genelde Osmanlı İmparatorluğu'na cülus ya da zafer tebriki, ahdname yenilenmesi gibi olağanüstü hallerde kısa süreli olarak yollanıyorlardı. Görevleri biter bitmez Venedik'e dönmek ve Senato'ya raporlarını sözlü olarak sunmak ile yükümlüydüler. Sözlü raporu yazılı olarak da arşivlerde saklanmak üzere devlete sunmak zorundalardı.² Görevleri süresince vezirler ve hükümdar ile görüşen elçi elde edebildiği tüm bilgileri görev esnasında mektuplar ile Venedik'e bildirir de Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili en önemli bilgi aktarımı yukarıda sözü edilen önce sözlü sonra yazılı olarak Senato'ya sunulan rapor, yani *relazione*, sayesinde gerçekleşmekteydi.

Gene aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile süregiden diplomatik ilişkilerin bir diğer odak noktası ise yukarıda bahsedilen on üçüncü yüzyıldan beri İstanbul'da ikamet eden daimî elçi “balyos” idi. Latin İmparatorluğu'nun yıkılarak Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasını takiben (1260) tekrar düzenlenen “balyosluk” kurumunun on beşinci yüzyıla kadar aslı görevi Venedikli tüccarların hükümdar ile yapılan antlaşmalarla garantiye alınan ticari haklarını korumak, Venedik'den gelen hükümleri uygulamak ve aynı zamanda kendi aralarında ya da diğer ticari milletlerle çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek idi. Ana görev ticari olduğu kadar diplomatikti: İstanbul'un fethinden önceki süreçte pek çok balyos Osmanlılar ile ilişkilerin sürdürülmesi ile yükümlüydü ve özellikle Bizans İmparatorları ile Osmanlı padişahları arasında aracı olarak görev almışlardı.³

.....

- 1 Antonio Fabris. “From Adrianople to Constantinople: Venetian Ottoman Diplomatic Missions 1360-1453”, *Mediterranean Historical Review*, Vol 7, (1992), s. 155-156.
- 2 Filippo de Vivo. “How to Read Venetian *Relazione*”, *Renaissance and Reformation / Renaissance et Réforme*, Vol.34 No: 1/2 (2011), s. 32.
- 3 Fabris. “From Adrianople to Constantinople”, s. 193-198.

Fetihden sonra ise balyos Venedik Cumhuriyeti'nin politik çıkarlarını gözetmeye ve Venedik'in haber alma ağının en önemli parçası olarak diplomatik görevine devam etti. Üst düzey bir yetkili olarak Saray ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan ve özellikle vezirler ve diğer Osmanlı erkânı ile kişisel ilişkiler kuran balyosun Venedik için son derece değerli olan hassas bilgilere erişimi vardı.⁴ Sıklıkla yolladığı mektuplar çoğu kez çift halinde olabiliyor, ilki payitahtta olup biteni ve şikayetlerini dile getirirken, şifreli ikinci mektup ise Osmanlıların savaş hazırlığı, donanma durumları ya da hanedan arası çekişmeler gibi daha “hassas” haberleri içerebiliyordu.

Bu makalede Osmanlı İmparatorluğu'na, 1521'de I. Süleyman'ın cülus tebriği ve 1527'de Mohaç zaferini Venedik Cumhuriyeti adına kutlamak üzere, iki kez elçi olarak yollanan Marco Minio'nun görevleri Marino Sanuto'nun *Günlükleri*'nin farklı ciltlerine odaklanılarak incelenmiştir. Özellikle elçinin görev esnasında hem devlet görevlileri hem de ailesine yolladığı mektuplar ve görev dönüşlerinde Senato'ya sunulan raporları aracılığı ile İstanbul'da edindiği izlenimler tartışılarak I. Süleyman'ın saltanatının ilk seneleri farklı bir açıdan irdelenmiştir. Bu izlenimleri tartışırken dönemin haber ağına, haber güzergahlarına ve elçinin yolculuğu gibi genel anlatımlarda daha geri planda kalan öğelere de yer verilmeye çalışılmış, elçinin görevinin tüm süreçlerine odaklanılmıştır. Ayrıca Marco Minio'nun ilk görevi esnasında İstanbul'da ikamet eden (1519-1522) balyos Tommaso Contarini'nin mektupları ve kendi izlenimleri de makalenin önemli alt noktalarından biridir.

Venedikli asilzade Marco Minio 7 Kasım 1520'de Süleyman'ın cülus tebriği için İstanbul'a yollanmak üzere Senato'da seçildiğinde zaten deneyimli bir elçi idi. 1517-1520 seneleri arasında oldukça prestijli bir makam olan Venedik'in Papalık elçisi olmuş ve Papa X. Leo tarafından “ihtiyatlı ve sağduyulu” biri olarak tanımlanmıştır.⁵ Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na gönderilecek elçinin

.....

4 Eric R. Dursteler. “The Bailo in Constantinople: Crisis and Career in Venice's Early Modern Diplomatic Corps”, *Mediterranean Historical Review*, Vol.16, no:2 (2001), s. 3, 4.

5 Marino Sanuto, *I Diarii di Marino Sanudo* (Bologna): Forni Editore, 1969, 23:446.

bu özelliklere sahip ve deneyimli olması her zamankinden daha da önemliydi. I. Süleyman'ın selefi I. Selim sekiz senelik saltanatında önce yüzyılın başından itibaren Osmanlılar için doğuda büyük tehdit oluşturan Safavi Şahı I. İsmail'i Çaldıran'da yenilgiye uğratmış (1514) hemen ardından Mısır ve Suriye'yi fethederek (1516-1517) Venedik'in kadim doğu ticareti ortağı Memlük Sultanlığı'nı ortadan kaldırmıştı. Venedikliler tarafından yeni "Büyük İskender" olarak adlandırılan⁶ ve oldukça korku uyandıran bir figür olan I. Selim Doğu Akdeniz güç dengesini tamamen değiştirmişti. Zamansız ölümü ile tahta çıkan oğlunun nasıl bir karakterde olduğu ve bu agresif dış politikayı takip edip etmeyeceği kritik bir konuydu.

I. Süleyman ile ilgili ilk izlenimlerin payitahtta halihazırda görev başında olan balyos Tommaso Contarini'den gelmesi şaşırtıcı değildi. 1 Ekim 1520'de tahta çıkan Süleyman'ı on beş gün sonra huzura kabul edildiğinde şahsen gözlemleme şansı yakalayan Tommaso Contarini Venedik'e hemen aynı tarihte uzun bir mektup yazmış ve izlenimlerini dile getirmiştir. Bu izlenimlere ilk olarak hükümdarın fiziksel özelliklerini sıralayarak başlamaktadır. Contarini'ye göre 25 yaşındaki Süleyman ince, uzun boylu ve açık tenliydi. Boynu uzun, suratı ufak ve burnu kancalı idi. Ayrıca ince bir bıyığı ve küçük bir sakalı vardı. Balyos hemen ardından Süleyman'ın karakteri hakkında genel görüşleri de aktarmaktadır. Yeni padişah akli başında, ihtiyatlı ve okumayı seven biridir. Contarini'nin duyduğu söylentilere göre "kendi keyfine bakmak isteyen barışçıl" bir adamdır, bu yüzden de idareyi deneyimli sadrazam Piri Mehmed Paşa'ya bırakmak niyetinde olduğu söylenmektedir.⁷ Tam bir sene sonra İstanbul'da bulunacak olan elçi Marco Minio ise Venedik Senato'suna sekreteri tarafından sunulan *relazione*'sinde (8 Nisan 1522) Contarini'nin saydığı fiziksel özellikleri tekrarlarlarken, hükümdarın karakter özellikleri hakkında onunla çelişecektir. Ona göre Süleyman "azimli, savaşçı ve kısa zamanda çok iş başaran" biridir ve yönetimi kimseye bırakmayacaktır.⁸ Bu tanımın kısa sürede değişmesini geçen

.....

6 Sanuto, *Diarii*, 23:110.

7 Sanuto, *Diarii*, 29: 391-392.

8 Eugenio Albèri (ed), *Relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, Serie III (Firenze, Società editrice fiorentina, 1839-63), 3:74.

bir sene içerisinde gerçekleşen politik olaylara bağlayarak açıklamak mümkündür.

Cülus tebriği için I. Süleyman'ın tahta çıkışından bir ay sonra 7 Kasım 1520'de elçi seçilen Marco Minio'nun talimatları (*commis-sione*) ancak 14 Mayıs 1521'de verilmiştir. Oysa 1527 görevi için 28 Eylül 1526'da seçilmiş, talimatlarını ise üç aydan az bir süre içinde 19 Aralık 1526'da almıştır.⁹ Elçinin seçilmesi ve talimatların verilmesi arasındaki süre iki devlet arasındaki ilişkiye göre farklılık gösterebiliyordu.¹⁰ Osmanlı İmparatorluğu'na gönderilmek üzere seçilme ve talimatların verilme tarihleri belli olan elçilere baktığımızda iki tarih arasındaki sürenin genel olarak bir ile altı ay arasında değiştiğini görebiliriz.¹¹ Bazı durumlarda seçilme ve görevlendirme çok hızlı gerçekleşirken aksine bazı durumlarda iki tarihin arasındaki süre oldukça uzamaktadır. Seçilme ve görevlendirme Venedik'in sıkıntıda olduğu ve acil çözmek istediği durumlarda oldukça hızlı yapılmaktadır. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu ile 1499'dan beri süregelen ve Venedik için kritik yenilgilerle sonuçlanan savaşı bitirmek ve barış antlaşması imzalamak üzere görevlendirilen katipler Alvise Manenti (1500) ve Zaccaria de' Freschi'nin (1502) görevlerinde başarısız olmaları nedeniyle Saray ile iyi bağlantıları bulunan, daha sonra karşımıza Venedik Doç'u olarak çıkacak olan, Andrea Gritti 4 Mayıs 1503'de elçi seçilmiş talimatları ise hemen ardından 16 Mayıs 1503'de verilmiştir.¹² Venedik Cinhuriyeti bir an önce ağır kayıplar verdiği bu savaşın bitmesini dilemektedir. Seçilme ve görevlendirme tarihlerinin arasının iyice açıldığı örneklerin ise Osmanlı İmparatorluğu'nun belirsizlik içerisinde olduğu dönemlere denk geldiğini

.....

9 Sanuto, *Diarii*, 42: 152; *Diarii*, 43:472.

10 Kimi durumlarda bu süre bir seneye kadar uzayabilirdi. bkz. Tessa Beverly "Venetian Ambassadors 1454-94: an Italian Elite", Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Warwick, 1999.s. 30

11 Maria Pia Pedani, "Elenco Degli Inviati Diplomatici Veneziani Presso I Sovrani Ottomani", *EJOS V* (2002), No: 4 s. 1-54. Bu kaynakta Sanuto'nun günlüklerinin de kapsadığı yıllar olan 1496-1533 arasında gönderilen elçiler taranmıştır. Balyoslar taramaya dahil edilmemiştir.

12 Ibid. s. 20.

görebiliriz.¹³ Bu makalenin odaklandığı elçilik görevlerinin ilkinde de (1521) bu belirsizlik mevcuttur. Bu politik belirsizlik yeni hükümdar tahta çıkar çıkmaz patlak veren Canberdi Gazali ayaklanması idi.

1517’de Osmanlılar tarafından fethi tamamlanan Suriye ve Mısır’da tam bir sistem oturtulmamış, ülkenin kilit noktaları padişaha önceden bağlılık yemini eden Memlûklü emirlere bırakılmıştı. I. Süleyman’ın tecrübesizliğinden yararlanmak isteyen Şam Beylerbeyi Canberdi Gazali 27 Ekim 1520’de ayaklanmış, ayaklanma 1 Şubat 1521’de Osmanlı ordusu tarafından bastırılmıştı.¹⁴ Bu kısa başkaldırı süresince Venedik’e özellikle Kıbrıs çıkışlı pek çok mektup gelmiş ve görgü tanıkları bölgedeki karışık durumu detaylı bir biçimde aktarmıştır.¹⁵ 15 Ocak 1521 Korfu çıkışlı bir mektup örneğinde farklı kaynaklardan alınan haberlerin nasıl bir noktada toplanıp Venedik’e aktarıldığına ve bu haberlerin doğruluk oranının mektup içinde dahi nasıl değiştiğini görebiliriz. Korfu balyosu Bernardo Soranzo tarafından kaleme alınan mektupta bahsi geçen ilk haberin tarihi 20 Aralık 1520 olup, kaynağı Anabolulu (*Napoli di Romania*) Michali Relani isimli bir kişidir. Relani ayaklanma ile ilgili duyumlarını Eğriboz’da (*Negroponte*) bulunduğu anda edinmiştir. Bu kişiye göre Anadolu’da iki Osmanlı kalyonu ve yedi *fuste* görülmüş, dört Osmanlı ulağı ayın 14’ünde [Aralık, 1520] buraya ayak basmış, tımarlı sipahileri İstan-

.....

13 Buna daha erken bir örnek I. Selim tahta çıktığında görülmektedir. Selim’i tebrik etmek üzere seçilen elçi Antonio Giustiniani 19 Ekim 1512’de seçilmesine rağmen talimatları 30 Mayıs 1513’de verilmiştir. Sebebi ise I. Selim’in kardeşi Şehzade Ahmed ile süregelen taht kavgası idi. Venedik padişahın ordugahta bulunması ve sürekli hareket halinde olmasını bahane etse de asıl sebep bu çekişmenin sonucunu beklemektir. (Sanuto, *Diarii*, 16: 176) Balyos Niccolo Giustiniani ise, sekiz sene sonra Tommaso Contarini’nin yapacağı gibi, Venedik’i elçi yollanmadığı sürece ilişkilerin giderek bozulacağı yönünde uyarıyordu.

14 David Ayalon. “The End of Mamluk Sultanate: (Why Did Ottomans Spare Mamluks of Egypt and Wipe out the Mamluks of Syria?).” *Studia Islamica* 65 (1987) s. 137-139.

15 Sanuto, *Diarii*, 29: 519-529; Marino Sanuto’nun 04 Ocak 1521’de kaydettiği çeşitli uzunluktaki mektuplar Şam, Trablusşam, Beyrut gibi ayaklanmanın doğrudan etkilediği bölgelerden olup, genelde görgü tanıklarının aktardığı birinci ağızdan haberlerden oluşmaktadır. Bu mektupların çoğu Kıbrıs’ta toplanıp Venedik’e aktarılmıştır ve haber tarihleri 6-8 Kasım 1520 arasında değişmektedir.

bul'a sevk etmek üzere Mora yarımadasına gitmişlerdi. Relani, Anabolu'da güvenilir kaynaklardan, Suriye ve Mısır'ın tamamen ayaklandığı Memlûklerin Kahire'deki yeniçerileri kılıçtan geçirdiklerini de duymuş ve aktarmıştır.¹⁶ Oysa Canberdi Gazali Şam, Trablusşam ve Beyrut'u kontrol altına aldıysa da, asıl kuşatma altında tuttuğu ve sonunda yakınlarında Osmanlı ordusuna yenildiği şehir Halep olmuş, Mısır ile sadece bağlantı kesilmişti.¹⁷ Aynı mektubun devamında bu sefer Korfu'ya yakın bir ada olan Zakintos'tan (*Zante*) gelen 10 Ocak 1521 tarihli mektupta, Süleyman'ın öldüğü haberlerinin adada dolaştığı ancak kimsenin önce bu habere itimat etmediği dile getirilse de Rodos'dan gelen bir gemi bu haberi doğrulamış: Süleyman'ın bir gece ölü bulunduğunu, zehirlenmiş olabileceğini belirtmiştir. Suriye'den gelen başka bir Venedik gemisi de Süleyman'ın öldüğünü, 5 yaşındaki oğlunun tahta geçeceğini, Gazali'nin sultan olmak Kahire'ye gittiğini, tüm diyarın ayaklanma içinde olduğu ve Safavilerin büyük bir güçle Osmanlılara karşı yürüdüğünü aktarmıştır.¹⁸ Bu uzun mektup örneği savaş ve ayaklanma gibi karışık politik ortamlarda doğru ve yanlış haberlerin nasıl el ele yürüdüğünü göstermektedir. Nasıl bir dış politika izleyeceğine emin olamadıkları yeni hükümdar tahta çıkar çıkmaz imparatorluğun en önemli bölgelerinden birinde tehlikeli bir ayaklanma ile karşı karşıya kalmış, Venedik de her zamanki ihtiyatlı diplomatik yaklaşımı ile sonucu beklemişti.

Oysa bu gecikme Osmanlılar ile neredeyse bir krize yol açacaktı. Elçi görevi gereği sadece padişahı tebrik etmek ile yükümlü değil, iki devlet arasında süregelen sınır ihlali, korsanlar ve köleler gibi meseleleri de çözüme ulaştırmak durumundaydı. Daha da önemlisi,

.....

16 Mısır resmi olarak ayaklanmasa da orada bulunan Memlûklerden Suriye'ye gidip ayaklanmaya katılanlar olmuştu ve genel hava Canberdi Gazali'yi destekler nitelikteydi. Ayalon, "The End of Mamluk Sultanate": s. 139, 140.

17 Gazali'nin Halep'de bulunduğunu, aynı tarihlerde [22 Aralık 1520] Halep'de ikamet eden tüccar Andrea Morosini balyos Tommaso Contarini'ye gönderilmek üzere kaleme aldığı mektubunda belirtmiştir. Sanuto, *Diarii*, 29:644

18 Sanuto, *Diarii*, 29: 625-626. Safavilerin Gazali ile iş birliği içinde oldukları söylentisi dönemin Arap kaynaklarında da geçmektedir ancak doğru olduğuna dair bir kanıt bulunmamaktadır. Ayalon, "The End of Mamluk Sultanate", s. 140.

balyostan daha yetkili olan elçi¹⁹ payitahta gelir gelmez ahdname şartlarının müzakereleri başlayacaktı. Elçinin gecikmesi hem Padişaha saygısızlık olarak algılanırken hem de süregelen meselelerin çıkmaza girmesine sebep olmuştu. Vezirlerin bu konuya değinmesi ilk olarak karşımıza balyos Tommaso Contarini'nin 8 Ocak 1521'de kaleme aldığı mektubunda çıkmaktadır. Balyos vezirlerin Venedik elçisinin ne zaman İstanbul'a geleceğini sorduklarını, onun da cevap olarak elçinin seçim aşamasında olduğunu ve ilkbaharda geleceğini söylediğini yazmıştır. Vezirler de ona daha önce I. Selim'e elçi olarak gönderilmiş ve "işini bilir bir adam" olarak tanımladıkları Alvise Mocenigo'nun elçi olarak gelebileceğini belirtmişlerdir.²⁰ Devam eden aylarda balyostan gelen mektuplarda elçinin geldiğinde çözmesi beklenen konular sıralanmış, vezirlerin sabırsızlığı ve gecikmeden duydukları hoşnutsuzluk sıkça vurgulanmıştır. Örneğin, 8 Şubat 1521 tarihli mektubunda balyos, vezirlerin elçinin gelişini ahdname maddelerinin düzenlenmesi, en çok da "gemi ganimeti" meselesinin çözülmesi için büyük bir istekle beklediklerini yazmıştır.²¹ Balyos, sonraki mektuplarda bahsi geçen 70 Venedik yurttaşının korsan Kara Mahmud tarafından esir alınması hakkında da vezirlerle görüşüyse de, nihai karar ancak elçi geldiğinde verilebilecektir.

Elçilerin gecikmesi ya da yollanmaması hususunda yaşanan sıkıntılar ve elçinin önemi Osmanlı-Venedik ilişkilerine has değildir. 1511 yılında Memlük Sultanı Kansu Gavri, Marco Minio'dan sonra İstanbul elçiliği görevinde bulunacak olan, o dönemin Şam konsolosu Pietro Zen'i hasmı olarak gördüğü Safavilerle iş birliği yapmak ve casusluk ile suçlamış, iki devlet arasındaki ilişkiler durma noktasına gelmişti.²² Suçlamalar şu şekilde sıralanmıştı: Şah İsmail'in elçilerinin Şam'a geldiğini haber vermemek; Venediklilerin korsanlara

.....

19 1575'de Venedik'te resmi bir yasa çıkana kadar olağanüstü elçiler, "daimî elçi" balyosa göre daha yetkili idi. Çıkan yasa bu iki kurumu yetki olarak denk hale getirmişti. Pedani P. Maria, "Venetian Consuls in Egypt and Syria in the Ottoman Age", *Mediterranean World*, vol. 18, (2006) s. 8.

20 Sanuto, *Diarii*, 29: 644-645.

21 Sanuto, *Diarii*, 30: 33-34.

22 Francesca Luchetta "L'affare Zen" in *Levante nel primo Cinquecento* (Firenze: L.S. Olschki, 1968). s. 167; Sanuto, 12:207.

su ve peksimet tedarik etmeleri; ticari anlamda Venedik'in Memlûklülere yeteri kadar fayda sağlamaması. Kansu Gavri'nin üzerinde durduğu ve rahatsızlık duyduğu en önemli noktalardan biri de 1507 senesinde ticaret anlaşması imzalamak üzere elçi Tanrıverdi'nin²³ Venedik'e yollanmasına karşın, Venedik'in iade-i ziyaret yapmamış olması idi; Cumhuriyet Memlûk Sultanı'na bir elçi yollamamıştı.²⁴ Sultan Gavri 1511 krizinde elçi yollanana kadar hiçbir şeye izin vermemiş, Şam konsolosu Pietro Zen ve bu dönemde İskenderiye konsolosu olarak karşımıza çıkan Tommaso Contarini elçi Domenico Trevisan 1512'de gelene ve diplomatik ilişkileri düzeltene kadar ev hapsinde tutulmuşlardı.²⁵ Osmanlı haricindeki bu örnek bize elçi göndermenin hükümdarlar nezdindeki önemini vurgulamakla beraber, Venedik diplomatik ağında Doğu görevlilerinin kariyer yoluna da ışık tutabilir. Memlûk-Venedik krizinde başrol oynayan Şam konsolosu Pietro Zen 1523-24; 1526-1530; 1531-1533; 1539 yıllarında elçi olarak İstanbul'a yollanmış, Osmanlı erkânıyla, özellikle Sadrazam İbrahim Paşa ile, yakın ilişkiler kurmuştu. 1510-1513 yılları arasında İskenderiye konsolosu olarak görev yapan Tommaso Contarini ise yukarıda sıkça belirtildiği üzere 1519-1522 yılları arasında balyos; 1528 ve 1533 yıllarında ise hububat tedariki ve barış görüşmeleri için elçi olarak İstanbul'a yollanmıştı.²⁶ Doğu vazifelerine gönderilen aristokrat diplomatlar için İskenderiye, Şam veya Halep konsolosu olmak en üst mertebe olan balyosluktan önceki adımlardı. Önce Şam (1505-1509), sonra İskenderiye (1510-1513) konsolosu olan balyos Tommaso Contarini bu kariyer yükselişinin iyi bir örneği sayılabilir.

.....

23 Sanuto, *Diarii*, 7: 24.

24 Lucchetta, "L'affare Zen", s. 168.

25 Lucchetta, "L'affare Zen", s. 170-171.

26 Konsolosluk, Ortaçağ'dan beri var olan bir kurum olup, Venedik Cumhuriyeti için özellikle ticari anlamda önemli şehirlere yollanan diplomatlar kapsıyordu. Görevleri oradaki Venedik taifesini korumak, ticari çıkarlarını gözetmek, yerli ahali ile ticari ilişkileri düzenlemek, vergi toplamak ve gerektiğinde kendi taifesini yargılamaktı. Balyosluk kurumu da temelde bu görevlerden sorumluydu ancak diplomatik hiyerarşide konsoloslara göre üstün bir konumu vardı. Pedani, "Venetian Consuls", s. 7.

Elçilerin gecikme durumunun devletler arası büyük sıkıntı yaratabileceğini birebir deneyimlemiş olan Tommaso Contarini'nin 1521 yılının ilk aylarında sürekli yolladığı mektuplar yeni politik duruma göre düzenlenmiş uzun talimatları ile ancak yola çıkacak elçi Marco Minio'nun daha da gecikmesine sebep olacak başka bir durumu işaret etmeye başlamıştı: Belgrad seferi. Marco Minio'nun 14 Mayıs 1521 tarihinde verilen talimatları elçilerin görev tanımı ve belirsiz durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren bir yol haritası olarak düşünülebilir. Son derece detaylı olan talimatlar padişahı tahta çıkışından dolayı tebrik etme, Canberdi Gazali'ye karşı kazandığı zaferi kutlama, ahdname maddelerini Venedik çıkarlarını gözeterek görüşme, iki devlet arasında barışı yineleme ve süregelen korsan ve esir düşen Venedikliler meselesini çözüme ulaştırma gibi Sanuto'nun bize ilettiği ana maddelerden oluşuyordu.²⁷ Talimatların devamında ise sefere çıkma olasılığı olan padişahın bulunduğu yere göre hareket etme direktifleri verilmişti. Çanakkale Boğazı'nın ağzına kadar Liona ve Michiela isimli iki gemi ile yolculuk edecek olan elçi,²⁸ boğazı tek gemi ile geçecek, diğeri onu orada bekleyecekti. Eğer padişah ordugahta ise, ısrar edilmediği müddetçe ordugaha gidilme-yecek, gerekirse hastalık bahanesi kullanılacaktı. Padişahın Bursa'da olması durumunda yanına gidilecek; Edirne'de olması durumunda ise Enez'de gemiden ayrılıp yanına gidilecekti. 6 aylık harcamalar için 900 duka altın temin edilmişti. Çıkarılan tahsisat ile gerekirse at temin edilebilecek; hükümdara ve vezirlere hediyeler götürülecekti.²⁹ Ancak padişahın nereye sefere gittiği 16 Mayıs 1521'de yollanan şifreli mektupta bile net değildir: her şey hazırdır ancak sefere Macaristan'a mı gidileceği hala tartışılmakta, Safavilere elçi yollandığı söylenmekte, Gelibolu'da hazırlanan 20 *fuste*'nin İstanbul'a geldiği ve Karadeniz'e geçeceği söylenmektedir. Padişahın batıya hareket ettiğine dair kesin bilgi balyosun 21 Mayıs 1521 tarihli bir sonraki mektubunda verilmiş, İpsala yönünde ilerleyen ordunun Boğdan'a mı yoksa Macaristan'a mı ilerlemekte olduğu tartışılmıştır. Mektuba göre, büyük bir savaşın yaklaşmakta olduğu kesindir ve bu durum

.....

27 Sanuto, *Diarii*, 30: 231.

28 Sanuto, *Diarii*, 30: 226.

29 Sanuto, *Diarii*, 30: 231.

Papalık başta olmak üzere Fransa, Almanya, İngiltere, Macaristan ve Milano'ya derhal bildirilmeliydi.³⁰

Bu şartlar altında, 21 Mayıs 1521'de, yola çıkan Marco Minio'nun yolculuğu aynı tarihlerde sefere çıkan padişahın yokluğu ve durumun belirsizliği nedeni ile uzayacak, 4 ay sürecekti. Bu gecikmenin diğer bir önemli sebebi de Doç Leonardo Loredan'ın 21 Haziran 1521'de vefat etmesi idi. Doç'un ölümü adına yazılmış mektupları geçersiz kılıyor, padişaha gönderilen belgelerin yeni Doç adına yeniden yazılmasını gerektiriyordu. Minio'nun 4 Temmuz tarihli Korfu çıkışlı mektubu da buna değinmektedir. Mektubuna Doç'un ölümünü haber aldığını, padişaha sunacağı belgelerin (itimatname gibi) yenilenip Dubrovnik üzerinden kendisine yollanması gerektiğinden bahsederek başlamaktadır.³¹ Gene Korfu çıkışlı 24 Temmuz tarihli mektubunda bu isteğini yinelemesi gerekli belgelerin hala eline ulaşmadığını bize göstermektedir.³²

Minio'nun 1521 ve 1527 yolculuklarına bakarsak, 1521 yolculuğu daha detaylı bir biçimde incelenebilir.³³ 1527 yolculuğunun detaylarını Minio'nun kardeşi Francesco'ya yolladığı 8 Mayıs 1527 tarihli uzun mektup sayesinde öğrenebilmekteyiz. Bu mektupta

.....

30 Sanuto, *Diarii*, 30: 446.

31 Sanuto, *Diarii*, 31: 114.

32 Sanuto, *Diarii*, 31: 239.

33 Elçiler on altıncı yüzyılın ilk dönemlerinde yolculuk için deniz yolunu tercih ediyor, belli güzergahlara uğrayarak payitahta gidiyorlardı. Hem 1521 hem de 1527 yolculuklarında Minio, Venedik'in *stato da mar* adı verilen deniz aşırı kolonilerine uğrayarak ilerlemişti. *Stato da mar*, yöneticileri Venedik tarafından atanan ve kendi içinde ayrı yargı sistemine sahip "sadece deniz ile ulaşılabilen" kolonilerdi ve Venedik Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz ve Adriyatik'de kurduğu deniz ticaret ağının önemli öğeleri bu yapının içerisinde yer almaktaydı. *Stato da mar*'ı oluşturan koloniler en küçüğünden büyüğüne sadece deniz ticaret ağı içinde tüccarlar ve elçiler için durak noktaları değil aynı zamanda aynı rotaları kullanan posta ve haberleşme ağının da önemli öğeleridir. Öyle ki bazı koloniler Venedik'e kazançtan ziyade ekonomik yük getirirler bile haberleşme ve gözlem adına elverişli stratejik pozisyonlarda oldukları için Venedik onları elden çıkartmamayı tercih etmiştir. Benjamin Arbel, "Venice's Maritime Empire in the Early Modern Period", *A Companion to Venetian History, 1400-1797*, ed. Eric Dursteler (Leiden: Brill, 2013), s. 127.

Minio kardeşine şiddetli rüzgâr ve fırtınadan dolayı Zakynthos adasından üç kez çıkıp geri dönmek zorunda kaldıklarını, benzer bir durumun Bozcaada açıklarında da başlarına geldiğini belirterek kötü hava şartlarından yakınmıştır.³⁴ Minio'nun 1527 yolculuğu ile ilgili Sanuto'nun kaydettiği en uzun mektup örneği budur. Oysa 1521 yılında Minio'nun seyahati boyunca yolladığı mektupların yanı sıra yolculuğu sırasında uğradığı duraklardan farklı kişilerin ona dair gönderdiği haberler de Sanuto tarafından kaydedilmiştir; söz konusu kayıtlar elçinin kötü hava şartlarından çok daha farklı sıkıntılarını bize aktarmaktadır.³⁵ 1521 yılının Haziran ayında Venedik'e yakın İstirya bölgesindeki Pola (Pula) limanına ve Veglia (Krk) adasına uğrayan Minio, güneye inerek uzun süre konaklamak zorunda kaldığı Dubrovnik ve Korfu'dan hem devam eden Belgrad seferi ile ilgili duyduklarını hem de bulunduğu bölgenin durumunu bildiren mektuplar yazmıştır. Yukarıda da bahsi geçen Korfu adasından yazdığı 24 Temmuz tarihli mektup bize elçinin içinde kaldığı sıkıntılı durumu yansıtmak adına en iyi örneklerden biri olarak görülebilir. Mektupta itimatnamesinin yenilenmesi gerektiğini, daha da önemlisi Venedik'ten İstanbul'a doğru yola çıkıp çıkmaması gerektiğini bildiren bir emrin gelip gelmediğini öğrenmek için Dubrovnik'de bulunan Venedik elçisi Giacomo di Zulian'a bir gemi yolladığını belirtmiştir. Padişah Belgrad'da ordugâhtadır ve Minio talimatnamesinde bu durumda ne yapacağı belirtilmediğinden hareket edememektedir. Oysa bu çok ciddi bir meseledir çünkü eğer ordugaha gitmezse padişah sinirlenecek; eğer giderse Hristiyanlara karşı yapılan bir savaşı Venedik destekler gibi görünecektir. Bu hususun yeni gönderilecek talimatlarda detaylı olarak belirtilmesini talep etmektedir.³⁶ Minio, aynı mektupta Dubrovnik'ten gelen habere göre Floransa elçisinin padişah ile Sofya'da görüştüğünden ve görüşmenin iyi geçtiğinden de bahsetmektedir.³⁷ Elçi gerçekten de

.....

34 Sanuto, *Diarii*, 45: 288-291.

35 Bunun sebebi büyük ihtimalle elçinin 1521 yolculuğu sırasında devam eden Belgrad seferiyle ilgili gelen haberler ile Sanuto'nun daha yakından ilgilenmesi idi.

36 Sanuto, *Diarii*, 31: 239.

37 Aynı görüşmeden Balyos Contarini de 8 Temmuz tarihli mektubunda bahseder ve elçinin iyi karşılandığını belirtir. Sanuto, 31: 238.

Floransa'ya dönerken Dubrovnik üzerinden dönmüş, Giacomo di Zulian'a Venedik'in elçi yollamakta gecikmesinin Osmanlı erkânı arasında çok "homurdanmaya" sebep olduğunu belirtmiştir.³⁸ Bu detaylı mektup bu dönemde Venedik'in ihtiyatlı diplomasisinin nasıl işlediğini görmemiz konusunda bize ışık tutar. Minio telaşlanmakta haklıdır; Venedik'e gönderdiği 24 Temmuz tarihli mektuptan tam bir ay önce [14 Haziran 1521] Venedik'e balyos Contarini'den gelen şifreli mektupta vezirlerin gecikmeden çok mutsuz olduğu yinelenip, bu durumdan dolayı Venedik ile Osmanlı arasında yeniden imzalanacak bir barışın dahi kalmayacağını söylendiğinin de altı çizilerek durumun vahameti belirtilmiştir. Venedik itibar kaybetmektedir. Aynı mektupta padişahın durum ile ilgili açık emri de mevcuttur: elçi İstanbul'a varır varmaz kendisine at temin edilerek derhal padişahın yanına gönderilecektir.³⁹ Venedik'e 24 Temmuz'da ulaşan bu mektuba 29 Temmuz'da hemen cevap yazılmıştır: balyos, elçinin önce gemiler sebebiyle vakit kaybettiğini söyleyecek, Doç Leonardo Loredan'ın ölümü nedeniyle iyice gecikip Korfu'da belgelerin yenilenmesini beklemekte olduğunu belirterek özür dileyecekti.⁴⁰ Aynı tarihte Minio da Korfu'dan bir mektup daha yazmıştır: Venedik'den gelen talimatlar eline ulaşmıştır; artık Girit'e hareket edecektir. 13 Ağustos'da Girit'e varan Minio, burada gemileri tamir ettireceğini, tamiratlar biter bitmez yola devam edeceğini yazar ve gecikmesinin yol açtığı sıkıntıdan üzüntü duyduğunu dile getirir.⁴¹ Elçi Minio en sonunda 27 Eylül 1521'de İstanbul'a ulaşmıştır.

Bu değişen politik durum Minio'nun İstanbul'a varmasından bir ay sonra Belgrad seferinden zaferle dönen Sultan Süleyman ile ilgili algıları değiştirmiştir. Sanuto, Minio'nun İstanbul'da bulunduğu esnada kaleme alıp Venedik'e yolladığı özellikle padişah ve vezirler ile görüşmelerini dile getiren mektuplarını kaydetmiştir.⁴² Bu mektupların yanı sıra, Minio'nun dönüşte Venedik'e değil ada yöneticisi

.....

38 Sanuto, *Diarii*, 31: 99.

39 Sanuto, *Diarii*, 31: 86.

40 Sanuto, *Diarii*, 31: 136.

41 Sanuto, *Diarii*, 31: 359.

42 Sanuto, *Diarii*, 32: 255-256; 342-343; 498-499.

yani “Duka” olarak görev yapacağı Girit’e⁴³ gitmesinden çıkmasından dolayı Senato’da okuma görevini sekreteri Constantin Cavazza’ya devrettiği, *relazione*’sinden İstanbul izlenimlerini ve dikkatini çeken konuları öğrenebiliyoruz. Üç ay süren 1521 görevinin raporu oldukça detaylı ve uzun bir şekilde elimizde olsa da; Minio’nun, karşılaştırma olarak bakacağımız, Mohaç zaferini tebrik etmek için gönderildiği nispeten daha “sakin” geçen 1527 görevinin *relazione*’si maalesef özet şeklinde kısa bir metin olarak elimizdedir.

Sanuto tarafından “güzel yazılmış ve bilgi dolu” olarak yorumlanan ve 8 varaktan oluştuğu özellikle belirten 1521 *relazione*’sine baktığımızda on altıncı yüzyıl boyunca Avrupa devletleri tarafından artarak talep edilecek bu raporların neden bu kadar popüler olduklarını gösteren düzenini ve Venedik’in pragmatik ve gerçekçi yaklaşımını görebiliriz.⁴⁴ Elçiler bu raporlarda gittikleri devletin yeterliliklerini, maddi ve insan kaynaklarını, kara ve deniz güçlerini belli bir düzen içerisinde dile getirirlerdi. O ülkenin devlet düzeni tartışılır, gücünün yanı sıra kimlerle ittifak kurduğuna ve tüm bu politik ağdan Venedik’in nasıl fayda sağlayabileceğine değinilirdi. Dikkatle analiz edilen bu durumları, Osmanlı İmparatorluğu söz konusu olduğunda Avrupa’da yaygın olan “Türk korkusu” edebiyatına yer vermeden, gerçekçi ve akılcı bir biçimde sunarlardı. Bu raporlarda özellikle vurgulanan nokta “Osmanlı’yı gelecekte nasıl yeneriz” sorusuna bir formül geliştirmekten ziyade düşmanını iyi tanımak, o anki sistemini bilmek, kendi başına zayıflamasına yol açacak zaafalarını bulmak ve bu zaafaların üzerine oynanmasıydı.⁴⁵

Detaylı ve gerçekçi bir biçimde kaleme alınmış bu belgeler bize aynı zamanda erken modern Osmanlı İmparatorluğu’nun kendi kaynakları ile sunamadığı ilginç detayları da vermekten geri kalmaz. 1521 görevinin “Büyük Türk’ün inanılmaz gücü”nden bahseden *relazione*’si devletin gelir ve giderlerini anlatarak söze başlamıştır. I.

.....

43 Minio, İstanbul’a yola çıkmadan önce 22 Aralık 1520 tarihinde Duka olarak seçilmiştir. Sanuto, *Diarii*, 29: 441; Girit için yola çıkışı ise 12 Şubat 1522 tarihinde olacaktır. Sanuto, *Diarii*, 33: 98.

44 Sanuto’nun yorumları için, bkz. Sanuto, *Diarii*, 33: 139.

45 Lucette Valensi, *Venedik ve Bab-ı Ali: Despot’un Doğuşu* (İstanbul: Bağlam Yayınları, 1994), s. 29-30.

Süleyman'ın yıllık gelirinin 3 milyon duka olduğuna ve bu toplam gelirin ticaret, haraç gibi çeşitli kaynaklarına değinir.⁴⁶ Bu yüksek gelire rağmen padişahın giderleri de yüksektir. Minio, 1527 raporunda da formülü değiştirmeden söze padişahın gelirinden bahsederek başlar. Bu raporda ise gelir iki katından fazla bir artış gösterip 7 milyon dukaya çıkmıştır.⁴⁷ Minio, 1521 belgesinde giderlere değinirken, payitahtta bulunan üç saraydan bahsetmektedir. İlk olarak padişahın “esas sarayı” olarak tanımladığı Saray-ı Amire'den bahseden Minio, burada bazıları bürokratik bazıları ise askeri konularda eğitim alan 200 “acemi oğlanı” bulunduğunu, bu gençlerin 18-20 yaşlarıncaya gelince eğitimlerini tamamladıktan sonra farklı yerlerde görevlendirilip gerekli teçhizat sağlanarak saraydan “çıktıklarını” anlatmaktadır. “Pera tarafında bulunan Saray”da ise yine padişahın “kulları” eğitilmektedir. Minio, “Kadınlar Sarayı” olarak adlandırılan Eski Saray'dan da söz etmekte ve bu sarayın masraflarının yüksek olduğuna dikkat çekmektedir. Bu saray, aynı 1521 raporunda Süleyman'ın kişiliğinin anlatıldığı bölümde tekrar karşımıza çıkacak; padişahın kadınlar sarayına sıkça gittiğinin ve “şehvani” bir hayat sürdüğünün altı çizilecektir.⁴⁸

Marco Minio ilk saray olarak geçen Saray-ı Amire'de padişah ve vezirler ile görüşmeye gidişini Venedik'de bulunan kardeşi Alvisse'ye yazdığı 31 Ekim 1521 tarihli mektubunda anlatmıştır. Bu mektup önemlidir çünkü *relazione*'sinde de bahsedeceği bu görüşmenin rapora sokmaya gerek görmediği kısımlarını bu gayri resmi mektup örneğinden öğrenebiliyoruz. Mektubu kaleme alışından iki gün önce yani 29 Ekim tarihinde padişahın huzuruna çıkan Minio ilk olarak vezirlerle görüşmüştür; bu görüşmede karşılıklı sıkıntılar dile getirilmiştir. Padişah divana sonradan katılıp “oldukça büyük bir mekân

.....

46 Albèri, *Relazioni*, III:3: 72.

47 Albèri, *Relazioni*, III:3: 114.

48 Albèri, *Relazioni*, III:3: 78. “Pera tarafında bulunan Saray”dan kasıt II. Bayezid döneminde acemi oğlanların eğitimi için kurulmuş saray okullarından biri olan “Galata-sarayı”dır, daha fazla bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), s. 291. Minio'nun Sultan Süleyman ve Kadınlar Sarayı hakkındaki yorumu için, bkz. Albèri, *Relazioni*, III:3: 72.

içinde bulunan “mastaba” üzerine oturmuştur.⁴⁹ Bu ayrıntı 1521 raporunda yer almazken, 1527 gelişinde huzura kabul edildiğinde padişahın “ilk gelişinde oturduğu mastabanın üzerinde bulunan altın bir koltukta [*scanno d'oro*] oturduğunu” tekrar vurgulamıştır. İkinci gelişinde, Süleyman’ın sessizliğini koruması ve değişen duruşu Minio tarafından gözlemlenmiş ve “ilk gelişime göre çok farklı” olarak yorumlanmıştır.⁵⁰ Minio daha önceki gelişinde ona eşlik eden erkek kardeşi Francesco’ya yazdığı 8 Mayıs 1527 tarihli mektupta, raporunda değinmediği başka bir noktaya daha değinir: Oldukça etkilenmesine rağmen olabildiğince erken geri çağırılmayı beklemektedir. Bunun nedeni şehirde kol gezen veba salgınıdır. Bu durumdan korkmak için sebebi açıktır: Sadece dört sene önce Tommaso Contarini’nin yerine balyos olarak atanan Andrea Priuli 18 Temmuz 1523’de İstanbul’da vebadan ölmüştür.⁵¹ 1527’de sarayda da değişiklikler söz konusudur. Minio’nun kardeşine yazdığı mektupta önceki gelişine göre “çok daha etkileyici ve fevkalade bir düzen” içerisinde bulunduğu sarayda, Süleyman “geniş çaplı yenileme çalışmaları” yaptırıyordu.⁵² Padişah, II. Mehmed döneminde yaptırılan divanhane [*dové li bassa davan audienza*] ve dış hazine [*il casna*] binalarını daha güzel yeni bir bina yaptırmak için yıktırmıştır.⁵³ Süleyman sadece bu binaları değil, babası I. Selim’in camisine tüm maiyeti ile giderken Çoban Mustafa Paşa’ya ait olan bazı hamamları görüp, onları da yıktırmıştır. Kellesinin gitmesinden korkan Mustafa Paşa, “Süleyman’ın anne baba bir kız kardeşi” olarak bahsi geçen zevcesini padişaha yollamış ve bu hareketinin sebebini öğrenmek istemiştir. Padişah ise paşanın beklediğinin tersi bir tutum içerisinde hamamların umumi su kullandığı ve bu durumun haksız bir durum yaratacağını düşündüğü için onları yıktırdığını, ancak 7000 duka civarında olan masrafları da karşılamak istediğini belirtmiştir.⁵⁴ Bu ilginç hikâye bize padişahın Minio tara-

.....

49 Sanuto, *Diarii*, 32: 256.

50 Sanuto, *Diarii*, 45: 291.

51 Sanuto, *Diarii*, 34: 384.

52 Sanuto, *Diarii*, 45: 290.

53 Albèri, *Relazioni*, III:3: 116-117. Bu inşaat faaliyetleri hakkında, bkz. Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial, and Power: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (Cambridge: MIT Press, 1991), s. 80.

54 Albèri, *Relazioni*, III:3: 117.

findan ikinci gelişinde sıklıkla vurguladığı “adil” kişiliğine bir gönderme olarak düşünülebilir. Minio’a göre padişah “adil, kanunları iyi bilen” ve “filozof” olarak tanımlanmaktadır.⁵⁵ Süleyman’ın bu “görekemli ve adil” kişiliği, 1521 raporunda özellikle ahdname müzakere-leri sürerken karşımıza, Venedik’in taleplerine olumsuz cevap verdiği için, “inatçı ve dediğim dedik” imajından hayli farklıdır. Belgrad’ın fethi sonrası değişen ve Mohaç zaferi ile pekişen bu yeni “adil ve görekemli” hükümdar algısı ile tahta çıktığında Balyos Tommaso Contarini’nin “yönetimi sadrazam Piri Mehmed Paşa’ya bırakacak gibi gözüken barışçıl” hükümdarı gitmiş yerine değil yönetimi vezirlere bırakmak, sinirli olduğunda paşaların kaçmaya çalıştığı “korkulan” bir hükümdar gelmişti.⁵⁶

Minio’nun raporlarında odaklandığı kişiler arasında hükümdarın yanı sıra diplomatik ilişkiler adına daha çok iletişimde bulunduğu vezirler de bulunmaktaydı. Balyos ve elçiler görevleri esnasında Venedik’in taleplerini vezirlere iletirler, sorunların çözümü için vezirlerle ya sarayda ya da evlerinde görüşürlerdi. Raporlarında vezirleri rütbelerine göre tek tek sayar, geldikleri ülke, yaşları, varsa hanedan ile bağlantıları ve kişilikleri detaylıca anlatırlardı. En önemlisi ise bahsedilen vezirlerin “Venedik dostu” olup olmamaları idi. Minio da bu konuda detay vermekten çekinmemiş, ilk raporunda vezirlerden sıkça bahsetmişti. Söze sadrazam Piri Mehmed Paşa ile başlayan Minio onun Müslüman bir aileden geldiğini, tahkikatları onun yaptığını, son derece kurnaz ve pragmatik bir adam olduğu belirtmiştir. Aynı zamanda çabuk fikir değiştiren ve kendisi olmasa Saray’da işlerin yürümeyeceğini düşünen bir kişi olarak Piri Mehmed Paşa’nın Belgrad’da aldığı kararlardan dolayı azledileceği düşünülmüş olsa da sadrazam hala görevindedir ve görevinde kalacak gibi gözükmektedir. 60 yaşlarında olan paşa pek çok görevi üstlendikten sonra sadrazam

.....

55 Albèri, *Relazioni*, III:3: 116.

56 Albèri, *Relazioni*, III:3: 85. Ayrıca I. Süleyman’ın saltanatının ilk on senesinde değişen hükümdar kimliğine daha detaylı bakmak için: Zeynep Nevin Yelçe. “The Making of Sultan Süleyman: a Study of Process/es of Image-making and Reputation Management”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sabancı University (2009).

olmuş, diğer pek çok vezirin aksine yerini hak eden biridir.⁵⁷ Piri Mehmed Paşa gerçekten de iki devlet arasındaki sorunları halletmek adına önce balyos Contarini ile yapılan görüşmelerde sonra da elçi Minio ile yapılan tüm ahdname müzakerelerinde öne çıkan isim olarak göze çarpmaktadır.

Vezirler ve Marco Minio arasında geçen diyalog ise dönemin devletlerarası diplomasi algılayışına güzel bir örnek olarak alınabilir. Minio, 13 Kasım 1521 tarihinde gönderdiği mektubunda, müzakereler esnasında vezirlerden korsan Kara Mahmud'un esir aldığı Venedik tebaasının salıverilmesini ve ele geçirilen "Mosta" isimli geminin iadesini istemiş, bu durumun iki devlet arasında süregelen barış antlaşmasına aykırı olduğunu belirtmişti. Vezirler cevap olarak, bu geminin ele geçirildiği sırada barış şartlarının daha onaylanmadığını, o esnada Venedik'in padişah ile ne barış ne savaş durumunda olduğunu ve bunun da elçinin gecikmesinin bir sonucu olduğunu söylemişlerdi. Minio ise Süleyman'ın tahta çıkar çıkmaz Kasım 1520'de Venedik'e elçi [Ahmed Müteferrika] yolladığını ve bu hareketin padişahın babası ile imzalanmış barış anlaşmasını sürdürme niyetini açıkça gösterdiğini ileri sürmüştür.⁵⁸ Marco Minio'nun gecikme meselesi, "hoşnutsuzluk" yaratan bir durumundan müzakereler esnasında kullanılacak bir "koz" haline dönüşmüştü. Mektubun devamında ise müzakerelerin bu konuda sonuçsuz kaldığının altı çizilmektedir. Hal böyle olunca, İstanbul'daki Venedik ileri gelenlerinden oluşan Onikiler Meclisi toplanmıştır. Meclis meselenin "hale yola girmesi" için vezirlere, özellikle de Minio'nun "Venedik dostu" olarak tanımladığı Çoban Mustafa Paşa'ya 3000 dukalık "hediye" verilmesini kararlaştırmıştır.⁵⁹

Bu müzakere örneğinde, Venedik'in ince diplomasi anlayışını görebiliyoruz: Venedik yanlısı olan vezire yanaşmak ve onun üzerinden taleplerini dile getirmek esastır. Elçiler "işlerine yarayacak" kişileri överken, çok da haz etmedikleri vezirleri övmezler. Minio,

.....

⁵⁷ Albèri, *Relazioni*, III:3: 78-79.

⁵⁸ Sanuto, *Diarii*, 32: 342.

⁵⁹ Sanuto, *Diarii*, 32: 343. Çoban Mustafa Paşa'nın tercih edilme nedeni müzakere şartlarını [Venedik'in istediği şekilde] yola koymada faydalı olabileceğinin düşünülmesidir.

örneğin, Venedik yanlısı olmayan üçüncü vezir Ferhad Paşa'yı, "sağduyulu ve kibar" ikinci vezir Mustafa Paşa'nın aksine, "savaşçı, cesur ama kibirli" bir adam olarak tanımlamıştır.⁶⁰ Gene de Venedik'in pragmatik yaklaşımını Contarini ve Minio'nun sırasıyla 26 Şubat ve 9 Ocak 1522 tarihlerinde yolladıkları mektuplarında görebiliriz: Ferhad Paşa padişahın kız kardeşi ile evlenmişti ve derhal hediye götürülmeliydi.⁶¹ Aynı şekilde vezirlerin rütbelerindeki olası değişiklikler için de yorumlar görmemiz mümkündür. 1521 raporuna göre dördüncü vezir Kasım Paşa yaşı ermiş edepli bir adamdır ve divanda sesi nadiren duyulmaktadır. Bu paşanın yakında azledileceği söylenmektedir.⁶² Bu durum onun yerine kubbe veziri olmayı arzu eden Rumeli Beylerbeyi'ni iyice gayret göstermeye sevk etmektedir. Mora asıllı ve 30 yaşlarında olduğu belirtilen beylerbeyinin neşeli bir mizacı vardır ve en önemlisi Venedik yanlısı gibi görünmektedir. Bunu Venediklilere sürekli sorun çıkaran Bosna sancakbeyinin azlinde rol alarak kanıtlamıştır.⁶³ 1527 raporunda ise karşımıza çıkan en önemli isim Sadrazam İbrahim Paşa idi. Minio, 30 Nisan 1527 tarihli mektubunda İstanbul'a varır varmaz ilk olarak balyos vekili Pietro Zen ile Üsküdar tarafına geçip Kalender Çelebi isyanını bastırmak için Anadolu'ya sefere gitmek üzere olan İbrahim Paşa'yı ziyaret ettiklerini bildirmiştir.⁶⁴ Görüşmenin detaylarını ise raporda bulabilmekteyiz. Minio raporda İbrahim Paşa hakkında "padişah tarafından çok sevilen, oldukça güçlü, kimsenin karşı çıkamadığı" bir kimse diyerek söze başlamaktadır. Sadrazam ile altın sırmalı çadırında görüşmüş, aralarında samimi bir diyalog yaşanmıştır: Minio ona getirdiği ufak ama kaliteli hediyeleri sunduğunda "Paşam bu hediyeler sizin gibi,

.....

60 Albèri, *Relazioni*, III:3: 79.

61 Sanuto, *Diarii*, 33: 43.

62 Albèri, *Relazioni*, III:3: 79. Burada bahsi geçen I. Süleyman'ın lalası olan Kasım Paşa'dır. O sırada Anadolu Beylerbeyi olan ve 1529'dan itibaren kubbe veziri olacak olan Güzelce Kasım Paşa ile karıştırılmamalıdır.

63 Albèri, *Relazioni*, III:3: 79-80. Metinde isim verilmemektedir, ancak bahsi geçen gerçekten de 1521 yılında kubbe veziri olup; 1524'de Mısır Beylerbeyi iken isyan edip ileride "hain" lakabıyla anılacak olan Ahmed Paşa'dır.

64 Sanuto, *Diarii*, 45: 290-291.

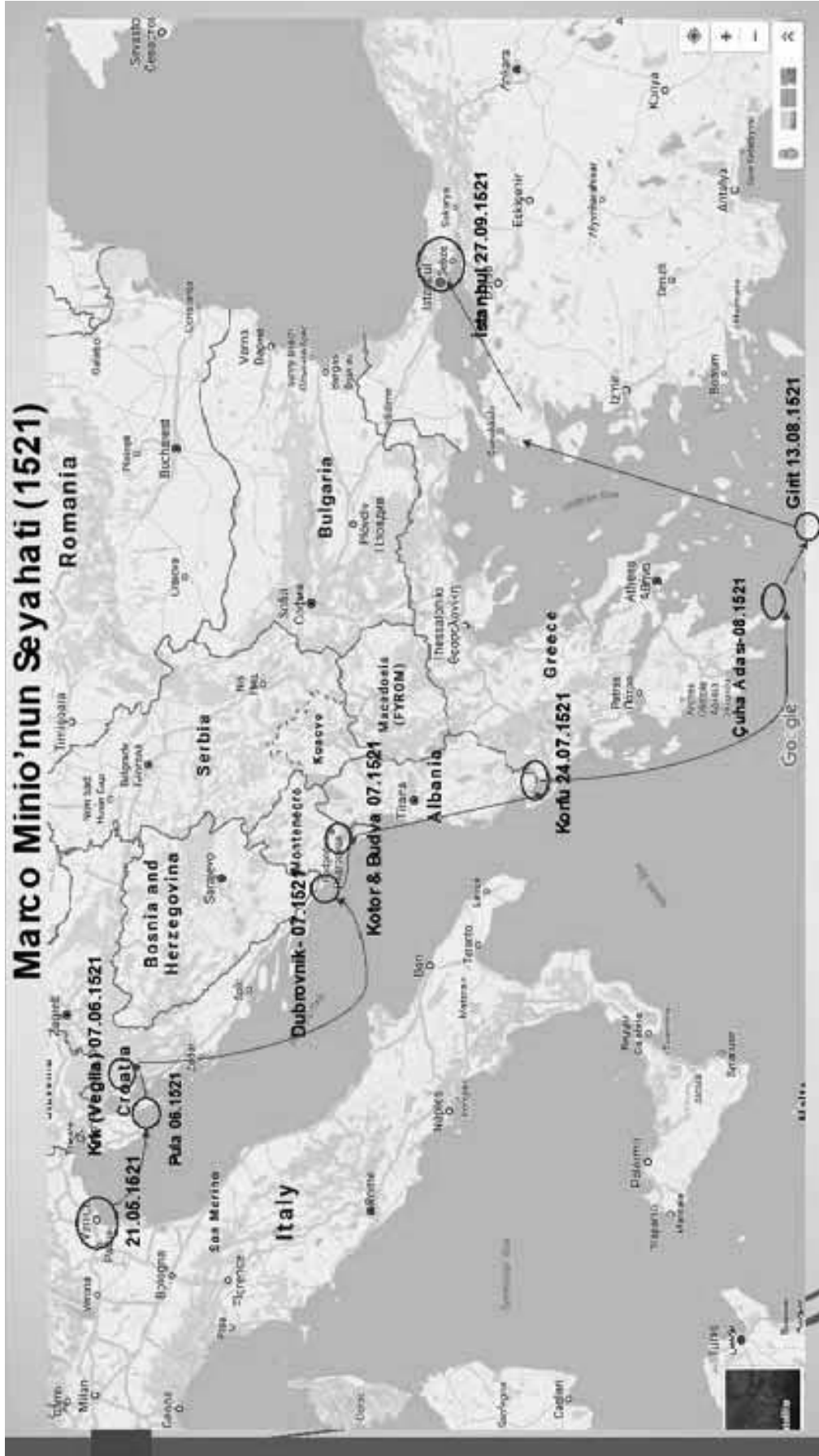
ufak tefek ancak ziyadesiyle hoş” demiş, Paşa kahkaha atıp elçiye teşekkür etmişti.⁶⁵

1542'deki vefatına kadar Venedik'de aktif bir diplomatik ve bürokratik hayat sürdürmeye devam eden Marco Minio'nun iki yolculuğu Osmanlı İmparatorluğu'nun değişim yaşadığı bir döneme denk gelmiş ve elçinin izlenimlerini özellikle değerli kılmıştır. Bu çalışmada, I. Süleyman'ın saltanatının ilk senelerine, özellikle dönemin olaylarına, kişilerine ve politik ortamına Venedikli asilzade Marco Minio'nun gözünden bir pencere açılmıştır. Bunun için Marino Sanuto'nun *Günlükleri*'nin çeşitli ciltleri kullanılmış, elçilik görevinin sadece İstanbul kısmı değil, makalenin başlığının da ortaya koyduğu gibi Venedik'ten başlayarak tüm süreçleri değerlendirilmiş ve bu süreçlerde karşılaşılan zorluklar ve izlenimlere de yer verilmiştir. Böylece, on altıncı yüzyılın ilk yıllarında son derece katı kurallarla düzenlenen diplomatik görevlerin ne kadar esnek olabildiğini ve insan faktörünün de en az kurallar kadar önemli olduğunu görebilmekteyiz. Elçilerin görev tanımı her ne kadar belli olsa da, haberleşme koşullarının ve olanaklarının son derece kısıtlı olduğu bu dönemde elçinin kendi karakteri, kurduğu ilişkiler ve diyaloglar da görevinin başarısını belirleyebilmektedir.

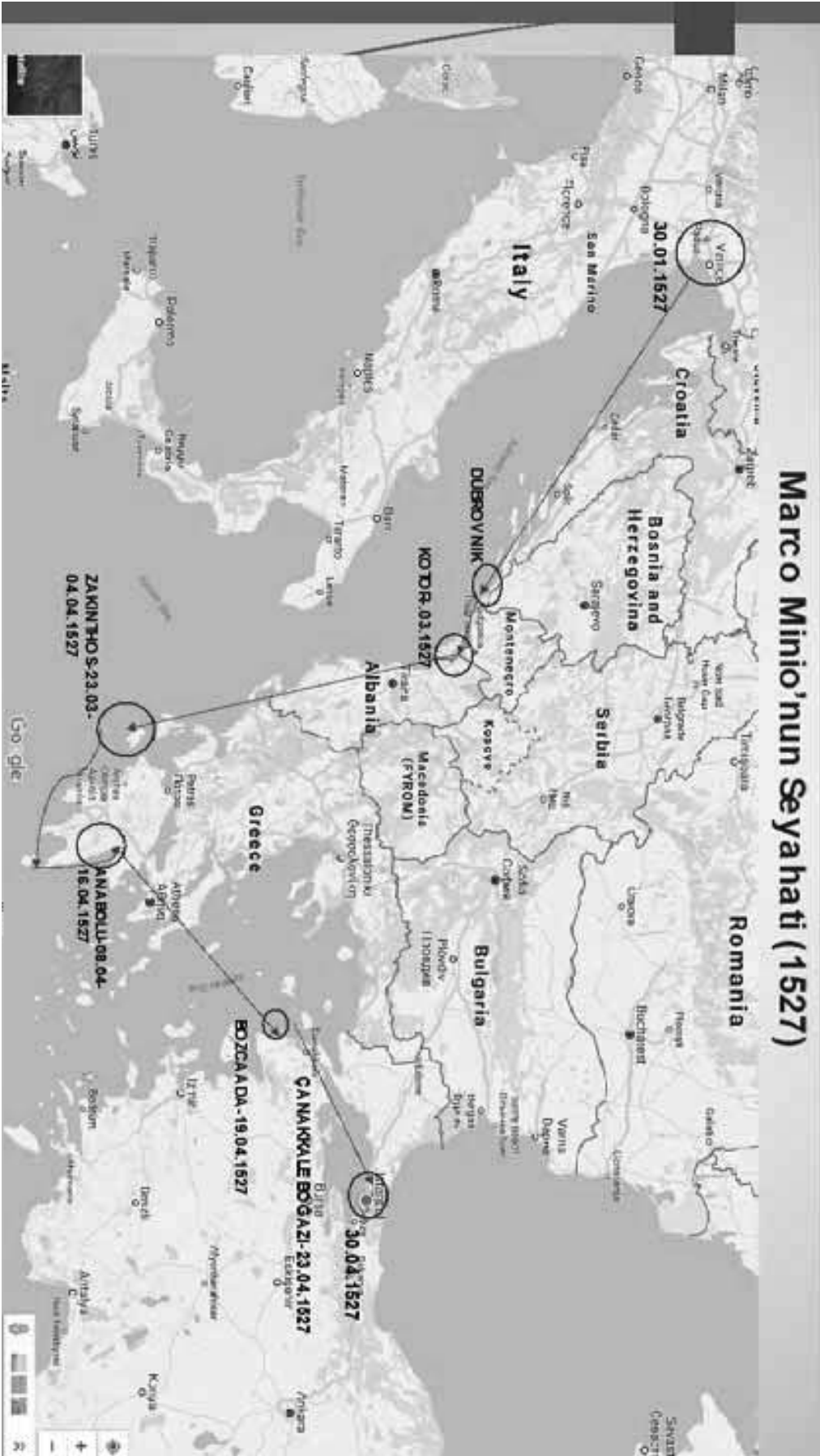
.....

65 Albèri, *Relazioni*, III:3: 116.

1520'LERDE VENEDİK'TEN İSTANBUL'A,
İSTANBUL'DAN VENEDİK'E YANSIYANLAR: ELÇİ MARCO MINIO

Harita 1: Marco Minio'nun 1521 elçilik görevinin yolculuğu ve durakları

Harita 2: Marco Minio'nun 1527 elçilik görevinin yolculuğu ve durakları